

Při kalamitním stavu lýkožrouta smrkového mají odchyťová zařízení (lapáky a lapače) především kontrolní funkci (Slezsko, Jablunkovsko, červenec 2018).

OPATŘENÍ OBECNÉ POVAHY VYDANÁ MINISTERSTVEM ZEMĚDĚLSTVÍ K ŘEŠENÍ KALAMITNÍ SITUACE V LESÍCH

AKTUÁLNĚ PLATNÝ STAV OD 1. LEDNA 2023 VE VZTAHU K OCHRANĚ LESA

Jan Lubojacký

*Přelom měsíců dubna a května je obvykle z pohledu ochrany lesa (dále jen OL) spojen se zahájením letové aktivity nejvýznamnějších druhů podkorního hmyzu v Česku, tj. lýkožroutů vázaných na smrk, mezi kterými dominuje lýkožrout smrkový (*Ips typographus* L.) jako aktuálně nejvýznamnější kůrovec i tzv. kalamitní škůdce. Nejinak tomu je i v letošním roce, proto není na škodu shrnout základní legislativou dané povinnosti vlastníka lesa ve vztahu k OL před l. smrkovým. V následujícím textu se bude jednat zejména o vybraná legislativní ustanovení, která byla do konce loňského roku uvolněna na základě Ministerstvem zemědělství (MZe) vydaných „Opatření obecné povahy“ (OOP), jež cílila na řešení současné kůrovcové kalamitní situace v lesích.*

Podle evidence Lesní ochranné služby (získaná hlášení vlastníků a správců lesních majetků pokrývají v posledních letech vždy cca 70 % rozlohy lesů) bylo v roce 2022 vytěženo

přes 5,6 mil. m³ smrkového kůrovcového dříví. Oproti roku 2021, kdy bylo evidováno cca 9,5 mil. m³ kůrovcového dříví, se jedná o pokles ve výši více než dvou pětin (v roce 2020 bylo evi-

dováno cca 14,9 mil. m³ a v roce 2019 cca 14,5 mil. m³). Jedná se sice o druhý po sobě jdoucí meziroční pokles po osmi letech předchozího permanentního nárůstu v období let 2013 až

2020, i přesto jde stále o extrémně vysoké objemy, byť často již lokálně podmíněné. Kůrovcová kalamita tak ještě není zdaleka na většině území Česka pod kontrolou a při souběhu

OBEZNĚ

- dle aktuální potřeby se doplňují zásoby POR

PODKORNÍ, DŘEVOKAZNÝ
A KORTIKOLNÍ HMYZ

- zejména v jehličnatých porostech se intenzivně vyhledávají, vyznačují a asanují stromy napadené podkorním hmyzem a zpracovávají se polomy
- kontrolují se smrkové lapáky a koncem měsíce se začíná s jejich asanací, průběžně se podle potřeby pokládají další lapáky
- odebírají se brouci z lapáčů navadněných na kůrovce (lýkožrouta smrkového, l. lesklého a l. severského)
- kontrolují se a asanují borové lapáky (podle doby výskytu jednotlivých druhů kůrovců)
- kontrolují se feromonové lapače určené klákání dřevokaza čárkovaného
- v případě potřeby se před výsadbu máčí jehličnaté sazenice v insekticidní jize proti klikorohu borovému
- kontroluje se výskyt klikoroha borového a případně se přistupuje i ke kurativnímu ošetření
- kontroluje se funkčnost instalovaných insekticidních sítí

LISTOŽRAVÝ HMYZ

- v případě nutnosti se pozemně ošetřují mladé smrkové porosty proti pilatkám
- ve smrkových porostech nižších poloh se provádí kontrola rojení ploskohřbetek
- v ohrožených oblastech se provádí kontrola líhnutí housenek bekyně mnišky, v případě možnosti vzniku přemnožení se začíná s přípravou leteckého obranného zásahu – pro leteckou aplikaci je nutné udělení výjimky Ústředním kontrolním a zkušebním ústavem zemědělským (ÚKZÚZ)
- provádí se vizuální kontrola rojení chroustů
- v případě nutnosti se provádí v dubových porostech pozemní zásah proti komplexu jarních defoliátorů (obaleč dubový, píďalka podzimní, píďalka zhoubná, bekyně velkohlavá a další) – pro leteckou aplikaci je nutné udělení výjimky ÚKZÚZ – např. v porostech určených ke sběru osiva

ZVĚŘ A HLODAVCI

- vyhodnocují se škody zvěří vzniklé v zimním období
- ošetřují se výsadby repelenty proti letnímu okusu zvěře
- provádí se mechanická individuální ochrana proti zvěři; kolem čerstvých výsadeb se staví oplocenky

HOUBOVÉ CHOROBY

- dokončuje se kontrola výskytu sypavek
- v lesních školkách se sleduje výskyt rzí; v případě potřeby se provádí aplikace fungicidů
- provádí se zásahy (první nebo opakované) proti padání semenáčků, plísní bukové, plísní šedé, kořenovým hnilobám a dalším
- kontroluje se výskyt padlí dubového; v případě potřeby se provádí aplikace fungicidů
- ve školkách se provádí první i opakované zásahy proti červené sypavce borovic
- pro posílení vitality semenáčků a sazenic se při aplikaci fungicidů v lesních školkách doplňují mikroprvky (hnojení na list)

PLEVELE A BUŘEN

- zaplikují se graminicidy na retardaci trav
- v kulturách se dokončuje ošetření proti buření (před rašením dřevin)
- po narašení dřevin se herbicidy aplikují s krytem
- ideálně v první polovině května se zasahuje proti bošvevníku velkolepému (před květem)

PŘIROZENÍ NEPŘÁTELÉ

- označují se doupné stromy

Vzhledem ke změnám legislativy a zejména opatřeními obecné povahy, které reagují na vývoj kůrovcové kalamity a mohou měnit některé požadavky v ochraně lesa, doporučujeme tyto změny pravidelně sledovat.

nepříznivých okolností hrozí opětovné zvrácení optimistického trendu posledních dvou let!

■ Možnosti v OL vyplývající z OOP do 31. 12. 2022

Za účelem účinnějšího řešení kůrovcové kalamitní situace v lesích, obzvláště po klimaticky extrémním roce 2018, vydalo MZE do současnosti postupně sedm OOP. Ta obsahovala mimořádná opatření pozitivního charakteru, kterými byla cíleně uvolňována stávající pravidla tak, aby vlastníci lesů získali větší prostor k co nejefektivnějšímu využití omezených pracovních kapacit na zefektivnění boje s kůrovci a postupnou obnovu lesních porostů na kalamitních holinách. Jedním z organizačních a administrativních předpokladů pro realizaci mimořádných opatření bylo rozdělení Česka podle intenzity zasažení lesů kůrovcovou kalamitou na území, kam byla zařazena katastrální území (KÚ), kde byly lesy kalamitou nejvíce poškozeny (tzv. červená zóna; soupis předmětných KÚ uveden vždy jako příloha č. 1 daného OOP), a na území, kam patří všechna ostatní KÚ. Toto rozdělení bylo provedeno na základě posouzení rozsahu a intenzity kalamity na počátku roku 2019. Následovalo vydání OOP č. 1 (č.j. 18918/2019-MZE-16212 ze dne 3. 4. 2019; účinnosti nabylo dne 3. 4. 2019; zrušeno bylo ke dni 3. 4. 2020), zavádějící dále uvedená dvě opatření v OL.

V lesích na území Česka (s výjimkou lesů na území národních parků a jejich ochranných pásem, spadajících pod Ministerstvo životního prostředí) bylo stanoveno, že na kůrovcové souše se až do 31. 12. 2022 nevztahovala povinnost vlastníka lesa přednostně zpracovat těžbu nahodilou, avšak povinnost vlastníka lesa aktivně vyhledávat kůrovcové stromy, provádět jejich včasnou těžbu a účinnou asanaci zůstala zachována. Kůrovcovými soušemi se rozumí suché stromy lýkožroutem zcela opuštěné, resp. stromy odumřelé v důsledku žíru lýkožroutů, které již kůrovcům neskýtají podmínky pro vývoj. Vycházelo se z všeobecného nedostatku zpracovatelských kapacit a z toho, že kůrovcové souše nezna-

menají riziko dalšího množení lýkožroutů a šíření kalamity, proto bylo možné ponechat je v lesních porostech do doby, kdy budou k dispozici kapacity pro jejich zpracování, nejdéle však do 31. 12. 2022. Týkalo se to ale pouze kůrovcových souší, zatímco ostatní stromy, které by měly být vytěženy v nahodilé těžbě (např. vývraty), musely být z lesních porostů i nadále průběžně odstraňovány a asanovány. Cílem opatření bylo, aby byly maximálně efektivně využity kapacity těžební, přibližovací a asanační pro zpracování aktivních kůrovcových stromů nebo dříví vhodného pro vývoj lýkožroutů v době jejich aktivity (vegetační doba) a aby zmíněné kapacity nezpracovávaly v té době stromy lýkožrouty již opuštěné.

Druhé opatření ve vztahu k OL pak směřovalo do lesů na území, které bylo tvořeno KÚ, jež byla uvedena v příloze č. 1 tohoto OOP (tzv. červená zóna), a bylo stanoveno, že vlastníka lesa není povinen používat jako obranná opatření lapače a klást lapáky. Vzhledem k mimořádnému rozsahu kalamitního postižení lesních porostů v lesích v tzv. červené zóně neměla odchytná zařízení, tj. lapače a lapáky, z hlediska efektivní ochrany lesů před lýkožrouty ve většině případů žádný podstatný význam. Proto bylo možné od používání lapáčů a kládek lapáků jako obranných opatření na zmíněných územích upustit.

V roce 2019 byla vydána ještě OOP č. 2 a 3, která se však netýkala přímo opatření OL, ale rozšiřovala tzv. červenou zónu o další KÚ. OOP č. 4 (č.j. 17110/2020-MZE-16212 ze dne 2. 4. 2020; nabylo účinnosti dne 3. 4. 2020) sice zrušilo OOP č. 1 až 3, avšak opatření OL zůstala zachována ve stejném znění a navíc byla opět rozšířena tzv. červená zóna o další KÚ. OOP č. 5 z července 2020 a OOP č. 6 ze září 2021 opět jen rozšiřovala tzv. červenou zónu o další KÚ.

■ Možnosti v OL vyplývající z OOP č. 7, resp. od 1. 1. 2023

Koncem loňského roku bylo vydáno OOP č. 7 (č.j. MZE-59640/2022-16212 ze dne 3. 11. 2022; účinnosti nabylo

dne 1. 1. 2023), kterým se mění a doplňuje OOP č. 4, ve znění OOP č. 5 a 6. Toto doposud poslední vydané OOP zrušilo s účinností od 1. 1. 2023 bod 2.1. OOP č. 4, kde bylo stanoveno, že v lesích na území tzv. červené zóny vlastníka lesa není povinen používat jako obranná opatření lapače a klást lapáky, a opět byla rozšířena tzv. červená zóna, která v současnosti zaujímá již cca 51 % KÚ z celkového počtu KÚ v Česku. Důvodem pro zrušení bodu 2.1. OOP bylo zpomalení dynamiky kůrovcové kalamity v letech 2021 a 2022 jak v celorepublikovém měřítku, tak i na řadě KÚ ležících v tzv. červené zóně. Na mnoha těchto KÚ již kalamitní situace pominula a pro uplatnění tohoto opatření zde nebyl objektivní důvod. Také s ohledem na prokazatelný nárůst výkonu těžebních a zpracovatelských kapacit v Česku bylo možné se opět vrátit k režimu používání odchytných zařízení podle vyhlášky č. 101/1996 Sb., kterou se stanoví podrobnosti o opatřeních k ochraně lesa a vzor služební odznak a vzor průkazu lesní strážce, v aktuálním znění (dále jen „vyhláška“). Naopak je aktuálně žádoucí těchto příznivých okolností využít a nastartovat aktivitu vlastníků lesů v OL proti kůrovcům také formou odchytných zařízení.

V neposlední řadě je v souvislosti s vydanými OOP nutné upozornit, že vzhledem k uplynutí stanoveného termínu se od 1. 1. 2023 povinnost vlastníka lesa přednostně zpracovat nahodilou těžbu vztahuje opět už i na kůrovcové souše (vyhláška přitom umožňuje odložit těžbu kůrovcových souší na lesním hospodářském celku, kde se lýkožrout smrkový vyskytuje v tzv. kalamitním stavu, dle přílohy č. 2 této vyhlášky, nestanoví však, dokdy musí být tyto souše v rámci nahodilé těžby odstraněny).

■ Minimální počty odchytných zařízení podle vyhl. č. 101/1996 Sb.

Vyhláška č. 101/1996 Sb., v aktuálním znění, udává v příloze č. 2 hlediska pro určování základního, zvýšeného a kalamitního stavu kalamitních hmyzích škůdců a metody kontroly a ochrany proti těmto škůdcům. Po-

Jednou z podmínek úspěšného použití lapáku je jeho včasná a účinná asanace (Morava, Zlínsko, červen 2020).

četní stav lýkožroutů je stanovován z objemu kůrovcového dříví (tj. stromy, vyrobené dříví, odpad a zbytek dřeva po těžbě, které jsou napadeny lýkožrouty a umožňují jim dokončit vývoj až do stadia brouka) dosaženého za předchozí kalendářní rok (tj. od 1. 1. do 31. 12.) a je vztažen k ploše smrkových porostů (tj. lesních porostů se zastoupením smrku nad 20 % staršího 50 let).

V základním stavu lýkožrouta smrkového, kdy objem kůrovcového dříví z předchozího roku v průměru nedosáhl 1 m^3 na 5 ha smrkových porostů, je kontrola prováděna prostřednictvím odchyťových zařízení (lapák, lapač) v počtu minimálně jedno na 20 ha smrkových porostů.

Při zvýšeném stavu I. smrkového, kdy objem kůrovcového dříví z předchozího roku v průměru dosáhl nebo překročil 1 m^3 na 5 ha a nedosáhl 1 m^3 na 1 ha smrkových porostů, je podle vyhlášky vyžadováno provádět ochranu proti lýkožroutu pomocí odchyťových zařízení. Jejich počet pro zachycení jarního (prvního) rojení je stanovován na základě tzv. kalami-

ního základu, tj. objemu včas zpracovaného kůrovcového dříví za období od 1. 8. předchozího roku až do 31. 3. aktuálního roku, přičemž se jedná o ekvivalent 1/10 tohoto objemu. K takto určenému počtu se přidá ještě jedno odchyťové zařízení na každý započatý 1 m^3 kůrovcového dříví, které je lýkožroutem nově částečně nebo zcela opuštěno.

Při kalamitním stavu I. smrkového, kdy objem kůrovcového dříví z předchozího roku v průměru dosáhl nebo překročil 1 m^3 na 1 ha smrkových porostů, je prvořadým cílem zajistit aktivní vyhledávání kůrovcových stromů, jejich včasou a účinnou asanaci v porostu nebo jejich navazující odvoz ke zpracování, přičemž včasá a účinná asanace proběhne u zpracovatele, případně na náhradních skládkách mimo les. Za účelem stanovení počtu odchyťových zařízení, která jsou však v kalamitním stavu I. smrkového již velmi málo efektivní, rozlišuje vyhláška dvě úrovně. (I.) Pro kalamitní stav v rozsahu objemu kůrovcového dříví z předchozího roku v průměru od 1 m^3 do 10 m^3 na 1 ha smrkových porostů je

vyžadováno využívat k ochraně odchyťová zařízení minimálně v množství, které odpovídá počtu odchyťových zařízení pro horní hranici zvýšeného stavu, což představuje ekvivalent 1/10 z 1 m^3 na 1 ha smrkových porostů, tj. v přepočtu jedno odchyťové zařízení na 10 ha smrkových porostů. (II.) Pro kalamitní stav v rozsahu objemu kůrovcového dříví z předchozího roku v průměru nad 10 m^3 na 1 ha smrkových porostů lze počty odchyťových zařízení snížit až na úroveň minimálně požadovanou v základním stavu pro zajištění kontroly, tj. jedno odchyťové zařízení na 20 ha smrkových porostů.

■ Závěr

Z celostátního pohledu se stále nacházíme v kalamitní situaci, kdy je i nadále mnohonásobně překročen základní stav (v průměru pro celé Česko se dokonce jedná o trvalý kalamitní stav lýkožrouta smrkového!), proto na konec kalamity, jak se o tom obecně již často hovoří, nemůže být ani pomyslen. Z výše uvedeného jednoznačně vyplývá, že v OL před I. smrkovým má jednoznačnou prioritu primární pečli-

vé vyhledávání, včasné zpracování a účinná asanace napadených stromů a dřevní hmoty. Ihned a důsledně je nutné likvidovat nálet ještě v situaci napadení jednotlivých stromů či malých ohnisek, což se však stále na mnoha místech vůbec neděje. Funkce odchyťových zařízení (lapáků, lapačů a jejich variant) je spíše kontrolní a uplatnění naleznou především při nižších populačních hustotách lýkožrouta, případně jako doplňková metoda k dočištění ohnisek po realizaci nahodilých kůrovcových těžeb. Tento přístup ostatně podporuje samotná legislativa předepsanými minimálními počty odchyťových zařízení pro jednotlivé úrovně početních stavů lýkožrouta.

Příspěvek vznikl za podpory Ministerstva zemědělství v rámci smlouvy na zajištění Lesní ochranné služby.

Autor:

Ing. Bc. Jan Lubojacký, Ph.D.

LOS, VÚLHM, v. v. i.

E-mail: lubojacky@vulhm.cz

Foto: autor